

Ordlista

A

administration -en -er arbete som handlar om planering, personal och ekonomi

allvarlig seriös, när något är viktigt

amma att ge bröstmjölk till sitt barn

andlig som berör själen, ibland religiös, helig

animalisk ämne som kommer från ett djur, t.ex. smör är ett animaliskt fett

anledning -en -ar grund till att göra något, orsak till en viss konsekvens

anpassa något ändras för att passa in, eller fungera bättre

ansvar -et pl.- vara skyldig att göra något

antibiotika -n pl.0 medicin som används för att döda bakterier vid en infektion

arbetslös att vara utan arbete

arbetslöshet -en pl.0 alla arbetslösa, personer utan arbete, i en grupp eller land

arbetsmiljö -n -er både hur man har det på arbetsplatsen och relationen med de andra som jobbar där

arbetstillfälle -t -n möjlighet att anställa någon

arbetsvillkor -et pl.- villkor, regler, kring ens anställning, t.ex. lön, arbetsmiljö, avtal

art -en -er en biologisk sort av djur eller växt

avfall -et pl.- sopor, något som inte behövs och slängs

avloppsrening -en -ar när man renar vattnet från avloppet, alltså vatten från t.ex. toa och dusch, innan det släpps ut i naturen igen

avvägning -en -ar tänka igenom något noga för att hitta balans mellan olika intressen

B

balans jämvikt, att det är jämt, stabilt

begrepp -et pl.- ord eller uttryck, idé, tanke, term

begränsning -en -ar något som kan hindra eller stoppa något

begå göra, används framförallt med orden brott och självmord

behandla hur man tar hand om, är tillsammans med någon/något. Inom sjukvård: ge medicinskt vård till någon

behov -et pl.- att behöva något, nödvändighet, stark önskan

bekämpningsmedel -medlet, pl.- något som används för att döda insekter och ogräs när man odlar mat och växter. Det kan vara kemikalier men det kan också vara naturliga fiender såsom virus, maskar eller insekter

beslutsfattare -n pl.- person som har makt att besluta/bestämma

bestånd -et pl.- en samling, en stor mängd av samma djur eller växter. Ett fiskbestånd är lite som ett fisksamhälle med individer i olika åldrar som lever tillsammans

beta att äta gräs och löv i naturen. Djur som betar är till exempel hästar och kor.

bete sig vara eller göra något på ett visst sätt

betesmark -en -er jordbruksmark som används för att låta djur beta

bevara skydda något för att ha kvar det

bilda skapa, starta, börja

biologisk som rör allt som är levande på jorden, som djur och växter

biologisk/a mångfald -en -er artrikedom, att det finns många olika arter av allt som lever

bistånd -et pl.- hjälp och stöd, ofta i form av pengar

bransch -en -er en yrkesområde, t.ex. butiksbranschen, livsmedelsbranschen

brist -en -er när man har för lite av något

brott -et -en aktivitet som bryter mot lagen

brottslighet -en -er alla brott, olagliga aktiviteter, som begås eller har begåtts

bryta göra tvärtom än det man har bestämt eller det som är tillåtet

bränsle -t -n ämne som kan ge energi, t.ex. när det bränns upp

bördig jord där växter trivs och det är lätt att odla

C

cirkularitet -en -er när något cirkulerar. Cirkulera betyder att gå runt. I den här texten betyder cirkularitet att saker och material fortsätter att användas eller säljas i stället för att slängas.

cirkulär som har formen av något runt, som en cirkel, eller rör sig runt en cirkelformad bana, utan början eller slut

cirkulär ekonomi -n -er ett system där materialet cirkulerar och används igen i stället för att slängas

D

definition -en -er den exakta betydelsen av ett ord

dela äga något tillsammans

delaktighet -en pl.- att vara engagerad i och påverka samhället

delat ansvar -et pl.- att dela på arbetet, både att ta beslut och göra arbetet

delningsekonomi -n -er användning av jordens resurser som bygger på att folk delar på saker med varandra i stället för att varje person ska äga sina egna saker. Då behöver man inte tillverka lika många saker vilket är bättre för naturen.

deponi -n -er slutstation för sopor. Ofta en plats där man ställer sopor som man inte kan ta hand om.

design -en -er när man tänker ut formen, färg en eller mönstret åt en sak man vill skapa.

Man kan designa kläder och saker men också webbsidor och affischer. Det svenska ordet för design är formgivning.

diskriminering -en -ar behandla någon orättvist eller sämre på grund av t.ex. hudfärg, kön eller funktionsnedsättning

diskrimineringslag -en -ar en lag som förbjuder orättvis behandling av vissa grupper som behandlas ofta illa i samhället

diversifiering -en -ar skapa variation i industri, t.ex. producera nya typer av varor

djurskydd -et pl.0 regler och lagar för att skydda djuren. Det kan handla om att behandla djuren väl men också minska deras sjukdomar och lidande.

docka -n -or en leksak som ser ut som en person

dokumentera skriva ner eller fotografera något för att spara till senare

domstol -en -ar en myndighet som dömer om någon har brytit mot lagen

donera ge bort till personer som behöver det, ofta till organisationer som hjälper en viss grupp människor.

drabba påverkas av, lida, vara med om något dåligt eller obehagligt

duktig vara bra på något

dö ut när en hel art djur eller växter försvinner, t.ex. dinosaurierna

E

ekologisk när människor, djur och växter är i balans och harmoni med varandra

ekosystem -et pl.- system av samarbete mellan djur och växter som lever på en viss plats

ekosystemtjänst -en -er produkt eller nytta som djur och växter gör och som människan använder

energitjänst -en -er tjänster för att effektivisera eller hushålla med energianvändningen

engagemang -et pl.- intresse, vilja delta i något

epidemi -n -er när ett stort antal personer smittas och är sjuka samtidigt och på kort tid

etnicitet -en -er tillhöra en folkgrupp, ofta från ett geografiskt område eller ett land. Ett annat ord för etnicitet är etnisk tillhörighet.

export -en -er något som produceras i ett land och säljs i ett annat land

extrem väldigt mycket eller lite av något

F

familjeplanering -en -ar åtgärder för att minska antalet barn som föds p.g.a. oplanerade graviditeter

fatta beslut ta ett beslut, bestämma något

fiber -n -rer delar i växter och djur som liknar trådar och är svåra att ta sönder

fiende -en -er motståndare, någon eller något som skadar någon eller något

finansinstitut -et pl.- bank eller företag som lånar ut pengar eller erbjuder kredit

foder -dret pl.0 maten som djuren äter. Naturligt foder är till exempel hö och havre men nu används mest soja vid produktion av kött, mjölk, ägg och även fiskodling

forma göra så att något får en viss form, påverka någon eller något

forskning -en -ar att studera, undersöka något på ett vetenskapligt sätt, det vill säga med hjälp av kända metoder och teorier

fossil som kommer från rester av växter och djur från väldigt länge sedan

frakt -en -er organiserad transport av varor

fredlig som finns utan att behöva använda våld

främja hjälpa fram, vara bra för

fräsch ny, ren, bra, i god form. Ordet kan användas för både saker, personer och mat.

fröbank -en -er ställe där olika sorters fröer sparas för att ha kvar deras gener

fröken sing.- fröknar gammal titel för en ogift kvinna och gammal jobbtitel för en kvinnlig lärare. Används fortfarande om lärare på förskolan och lågstadiet.

funktionsnedsättning -en -ar när en människas fysiska, psykiska eller intellektuella funktion inte fungerar

färsk som är nygjord, inte gammal. Färskt bröd är nybakat och färska frukter plockades nyligen.

föda upp att få djur att växa och utvecklas. Människor som föder upp djur tar hand om de från att de föds till att de säljs, till exempel hundar eller hästar, eller tills de slaktas, som kor och grisar.

förbränning -en -ar när man bränner upp något för att få energi eller värme

fördel -en -ar vinst, nytta, något extra

fördela dela upp, portionera, så att alla får en del av en helhet

fördelning -en -ar när man delar upp, portionerar, så att alla får en del av en helhet

fördom -en -ar att ha åsikter eller idéer om personer som tillhör en viss etnicitet eller annan grupp

förebygga se till att något inte händer, göra något för att förhindra en händelse

förenklad något som har gjorts eller verkar enklare än vad det är

förhindra stoppa, göra omöjligt

förlossning -en -ar när en kvinna föder barn

förlust -en -er att förlora något, t.ex. pengar

förmåga -n -or kunna göra något tack vare talang, energi, ork eller andra egenskaper

förnybar som kan skapas igen och användas om och om igen, som till exempel solenergi

förorena att förstöra naturen, djur eller växter

förorening -en -ar ämne som förstör miljön

förpacka att slå in varor i till exempel plast eller kartong innan det säljs.

förpackning -en -ar paket i plast eller kartong som finns runt saker man köper, till exempel för att skydda dem under transporten

förstöra ta sönder, skada, göra så att något inte fungerar längre

försurning -en -ar när mark eller vatten blir sura ofta pga. föroreningar och mänskliga

aktiviteter som till exempel jordbruk

försäkring -en -ar skydd, avtal som ger ekonomiskt stöd om något händer, som t.ex. skada eller olycka

försäkringsbolag -et pl.- företag som säljer försäkringar

försörja ge vad som behövs för att leva t.ex. mat eller pengar

förutse kunna räkna ut hur det blir i framtiden

förutsättning -en -ar något som behöver finnas för att något annat ska fungera

förväntning -en -ar tycka att någon ska vara på ett visst sätt, tro eller hoppas att något ska hända

föräldraledig att vara ledig med viss inkomst för att ta hand om sitt barn, en rättighet från staten

G

genbank -en -er olika metoder för att bevara biologisk mångfald, exempelvis en djurpark eller fröbank

genomföra göra något som är planerat, från början till slut

gift -en -er ämne som är farligt för människan eller naturen

global/a medborgare -n pl.- medlem av världen som ett samhälle, i stället för ett land

gravid kvinna som väntar barn, som har ett barn som växer i magen

graviditet -en -er det att vara gravid, att ha ett barn som växer i magen

grundforskning -en -ar ren vetenskap utan specifikt mål förutom att samla kunskap

grundvatten -et pl.- vatten som finns långt ner i marken och renas på vägen ner

grundämne -t -n ämne som har en enda typ av atom, t.ex. syre O₂

gräns -en -er kant, ram, så långt man kan gå eller göra något

gödsel -n pl.- ämne som får växter att växa snabbare. Naturlig gödsel är till exempel kompost eller hönsbajs.

H

handel -n pl.0 köp och försäljning av varor och tjänster

hantera ta hand om, lösa problem

hantverk -et pl.- ett arbete man gör med händerna och enklare verktyg, t.ex. snickeri

hat -et pl.0 att tycka mycket illa om någon eller något

hatbrott -et -en aktivitet, handling som är ett brott mot någon eller några, för att personen som gör den hatar en viss grupp i samhället

havsbotten -botten -bottnar marken under havet.

hemarbete -et -en det arbetet som man gör hemma, som man inte får lön för, t.ex. städa och diska

hets mot folkgrupp -en -er ett brott, att sprida negativa saker om en grupp människor offentligt, t.ex. på internet

hinder -et pl.- något som stoppar eller försvårar en aktivitet

historisk saker som hände för länge sedan eller under en lång tid

homofobisk att vara rädd för eller ogilla personer som är homosexuella

hota säga att man ska skada en annan människa, ofta för att få den att bli rädd eller göra något

hotad/e art -en -er djur- eller växtart som riskerar att dö ut, försvinna

hugga ned att slå med någonting vasst för att ta ned något, oftast när det gäller träd och skog

hushålla ekonomisera, spara så att det räcker länge. Motsatsen till att slösa.

hygien -et pl.0 åtgärder för att bli ren och undvika smitta och sjukdomar

hyra betala för att få låna något, till exempel hyra en bil

hållbar som håller länge, inte förstörs så lätt

hälsa -n pl.0 hur man mår, både i kroppen och psykiskt

hälsovård -en pl.0 åtgärder för att förebygga sjukdomar

händig att vara bra på att skapa med sina händer och laga saker

hänsyn -en pl.- vara försiktig, inte störa eller förstöra någon eller något. Ta hänsyn till, visa hänsyn.

hö -et pl.0 torkat gräs som används som foder åt till exempel hästar eller kor

högskoleutbildning -en -ar utbildning efter gymnasiet, på ett universitet eller högskola, ofta teoretiskt utbildning

i takt med under samma tid som något annat händer

icke-våld -et pl.0 när man kämpar, strider, för något utan att använda våld

importera köpa varor från andra länder och ta dem till sitt land

industrialisering -en -ar när ett lands ekonomi går från jordbruk till industri

industriland -et -länder land med hög välfärd, d.v.s. låg fattigdom, bra ekonomi, bra utbildning och sjukvård, o.s.v.

inflytande när man kan påverka andra, får dem att ändra åsikt

infrastruktur -en -er det som måste finnas i ett samhälle för att produktionen skall fungera, t.ex. kommunikationer för transport och internet, energiförsörjning, utbildning

införa introducera, börja använda

inkludera anpassa, göra möjligt för att alla att delta

inkomst -en -er pengar man får t.ex. i lön genom arbete

innovation -en -er ny lösning, uppfinning

insamling -en -ar samla saker från olika platser till en och samma plats. Man kan samla in saker men också pengar.

institution -en -er organisation som gör tjänster åt samhället, t.ex. sjukvård

invasiv/a art -en -er djur- eller växtart som kommer till ett nytt ekosystem där den inte har någon naturlig plats, och ställer till problem för de andra arterna

investera ge pengar för att kunna starta ett projekt eller bygga något
IT kort för informationsteknologi, t.ex. mobiltelefoner och internet

J

jobbtitel -en -ar benämning på ett yrke, det man kallar en persons yrke

jordbruk -et pl.- odla växter eller djur, till exempel för att få mat

jordbruksmark -en -er mark som används för att odla växter eller djur, till exempel för att få mat

jorden sing.- pl.0 planeten människan lever på

jämlik ha lika värde, behandlas lika bra

jämställd när det är rättvist, lika rättigheter för kvinnor och män

K

kaffebonde -n -bönder bonde, jordbrukare som arbetar med att odla kaffe.

kalla ge någon eller något ett annat namn

kategori -n -er en grupp av något som har mycket gemensamt, något gemensamt som används för att organisera saker eller personer

kemikalier alltid pl. produkt som är skapad på kemisk väg, inte naturligt

klassa bestämma att någon eller något hör till en speciell kategori eller grupp

klimat -et -pl- hur vädret förändras under lång tid, t.ex. temperatur och hur mycket det regnar

klimatförändring -en -ar när vädret ändras väldigt mycket, ibland på grund av människans miljöpåverkan

klimatpåverkan - pl.-ningar typ av miljöpåverkan som ändrar klimatet över hela jorden. En aktivitets klimatpåverkan kommer ofta från utsläpp av växthusgaser.

koldioxid -en -er CO₂, en gas i atmosfären som bland annat bildas när djur och växter andas, och när vi använder fossila bränslen

koldioxidutsläpp -et pl.- koldioxid som släpps ut, t.ex. när man använder fossila bränslen

kollektivtrafik -en pl.0 transport som är till för alla, ordnad av samhället, t.ex. bussar och tåg

komma överens besluta, bestämma tillsammans, bli sams om en lösning

kommande generation -en -er nästa grupp av barn som föds, ofta med fokus på tiden mellan föräldrar och barn, ca 30 år.

kompetens -en -er kunna göra något tack vare kunskap, makt eller andra resurser

konflikt -en -er bråk, problem

konstgödsel -n pl.- industriellt producerat gödsel som får växter att växa snabbare.

Konstgödsel är ofta kemikalier som har blandats för en viss odling.

konsumera att köpa, använda och göra slut på något

konsumtion -en pl.0 användning av varor och tjänster

kontrollera se till att saker är på ett visst sätt, bestämma över något

konvention -en -er bindande överenskommelse med principer och regler som ska följas

korruption -en -er system av mutor, där makt och beslut kan köpas

kreativ det att komma med nya idéer, ha lätt för att skapa nya saker.

kretslopp -et pl.- cirkulation av något i en evig cirkel. Till exempel blodet i kroppen eller vatten i naturen. Ett kretslopp har ingen början och inget slut.

kris -en -er mycket stort problem, mycket svår situation eller period

kräva att be eller tvinga någon att göra något.

kunskapskrav -et -en det man ska kunna för att få ett visst betyg i ett ämne i skolan

känslig som lätt känner något, lätt blir ledsen eller arg

kön -et pl.- att vara man eller kvinna

könsfördelning -en -ar uppdelning mellan antalet män och kvinnor

könsroll -en -er olika idéer om hur man ska vara som man eller kvinna

könssjukdom -en -ar sjukdomar som smittar vid sexuell aktivitet

könstymning -en -ar operation som tar bort en del av en kvinnas könsorgan, för att göra ett normalt sexliv omöjligt

kött djur -et pl.- djur som föds upp för att bli kött, till exempel kor, kycklingar och grisar

köttkonsumtion -en pl.0 användning av kött, alltså att köpa och äta kött.

L

laga reparera, att göra något trasigt helt igen så att man kan fortsätta använda det. Man kan laga en bil men också kläder och möbler.

lagerlokal -en -er en lokal som man använder för att förvara varor innan de hamnar i en butik

landsbygd -en -er utanför städer, på landet

ledande roll -en -er när någon har makt att besluta, t.ex. chef eller politiker

leksakskök -et pl.0 ett litet kök som är på låtsas, som inte är riktigt, och som barn kan leka med

leksaksverktyg -en pl.0 små verktyg som är på låtsas, som inte är riktiga, och som barn kan leka med

lidande -t pl.- det att lida, ha ont, mentalt eller kroppsligt

linjär som har formen av en rak linje, eller rör sig längs en linje, med en början och ett slut

linjär ekonomi -n -er ett system där produkter tillverkas, används och slängs efter användning

livslängd -en -er tiden då en sak kan användas, från tillverkning till att den slängs

livsmedel -t pl.0 sådant man äter och dricker

livsstil -en -ar sätt att leva sitt liv, t.ex. hur man bor, klär sig, gör på fritiden, o.s.v.

logotyp -en -er ett märke, symbol, för ett visst varumärke

lyckas att klara något, att nå ett mål, göra bra ifrån sig
låna använda någon annans sak under en viss tid, oftast gratis.
lämna över ge ansvaret till nästa
lämpad för att passa bra för något, ha rätt förutsättningar för att göra något, t.ex
erfarenhet och kunskap
lönsam som ger mer pengar
lösning -en -ar svar på ett problem, möjlighet

M

marin sådant som finns i eller kommer från haven
marknad -en -er där priset på varor och tjänster bestäms utifrån deras mängd (utbud)
och hur många köpare som finns (efterfråga)
matsvinn -et pl.- mat som slängs under eller efter produktion men som skulle kunna
ätas i stället
medellön -en -er lönen som de flesta har i en viss grupp, t.ex. kön eller yrke. Medellönen
för kvinnor får man genom att dividera alla kvinnors löner med antalet kvinnor. Ett
annat ord för medellön är genomsnittslön.
medeltemperatur -en -er den vanligaste temperaturen, i ett visst område, som man får
genom att mäta temperaturen under en viss tid
medvetenhet -en -er det att ha förstått något, veta, vara informerad
mejeriprodukt -en -er produkt som görs av mjölk som ost, grädde och smör
meritvärde -et -n sammanräkning av betyg från grundskola eller gymnasium som ligger
till grund för ansökan till t.ex. gymnasium eller högskola
metangas -en -er gas som bland annat kommer från kors och fårs magar
migrant -en -er person som flyttar för att leva i ett annat land
migration -en -er när en större folkgrupp flyttar till ett annat land, t.ex. på grund av krig
mildra göra mildare, göra mindre svårt
miljömärkning -en -ar märkningar, symboler, som visar att en produkt är bättre för
miljön
miljöpåverkan - pl.-ningar effekter på miljön, ofta p.g.a sådant som människor gör
missbruk -et pl.- använda på fel sätt, t.ex. ta för mycket, så att det skadar någon
misshandel -n -handlar fysisk skada av en annan person, t.ex bli slagen eller sparkad
muta -en -or ge pengar eller saker till en person med makt för hen ska ta beslut till ens
fördel
myndighet -en -er en del av staten, som bestämmer över ett särskilt område i
samhället, t.ex. migrationsverket eller polisen
mångfald -en -er stor variation, många olika sorter
människohandel -n pl.0 när människor tvingas bort från sitt hem eller land för att
arbeta. De får ibland lön men är inte trygga eller fria
mänsklig/a rättighet -en -er principer som många länder har kommit överens om och

som bygger på att alla människor är lika värda och har samma rättigheter
märkning -en -ar en symbol som visar hur en vara är producerad eller varifrån den kommer
mätt som inte är hungrig längre
mönster -et pl.- struktur, sätt på vilket något händer och som man känner igen

N

nationella program plural de vanligaste programmen på gymnasiet, som har samma innehåll oavsett gymnasieskola
naturresurs -en -er sådant som finns i naturen och kan användas och säljas
naturvetenskap -en -er vetenskap, allt man vet, om naturen, t.ex kemi, fysik, matematik och biologi
norm -en -er en social regel eller förväntning på hur människor ska vara, bete sig eller se ut; något som anses vara normalt, som de flesta andra
normal att vara vanlig, följa normen, vara som de flesta andra
nyttighet -en -er något som gör nytta eller behövs
näring -en -ar den delen av maten som behövs för att växa och leva
näringsämne -t -n typ av näring
näringsliv -et pl.0 alla privata företag i landet
närodlad mat, t.ex. grönsaker och kött, som kommer från en gård eller producent nära där man bor

O

obalans -en -er när det inte är balans, inte är jämvikt, inte är stabilt
obehandlad som inte har renats
oberoende som inte beror på någon eller något annat, neutral
odla att få växter att växa och utvecklas
offentlig som tillhör staten, som alla kan använda eller vara med i, eller något som visas upp för alla
officiell något som staten bestämmer, eller något som alla får veta
ohållbar som inte håller längre, inte fungerar bra, inte kan fortsätta på samma sätt
ojämlik inte jämlikt, när alla inte är lika värda
ojämn oregelbunden, varierande, inte lika mycket
olaglig som inte följer lagar och regler
ombudsman -en pl.-män en person som representerar en grupp, t.ex ett företag, fackförbund eller myndighet
omedveten inte vara medveten, inte veta eller tänka på vad man gör
omsorg -en -er att ta hand om någon, även ett begrepp för jobb inom t.ex. sjukvård och äldreomsorg

onormal att vara ovanlig, inte följa normen, inte vara som de flesta andra
onödig som inte behövs eller inte är viktig
opartisk att vara objektiv, neutral, att inte ta någons sida
organisation -en -er en grupp människor som samarbetar, för att nå ett visst mål, t.ex.
en miljöorganisation
organism -en -er något som lever, som ett djur eller en växt
orsak -en -er anledning, varför något händer
orättvisa -en -or inte rättvis, inte behandlad likadant som andra i samma situation

P

panta ge något, en pant, när man lånar eller köper något och som man får tillbaka vid återlämning
partnerskap -et pl.- organiserat samarbete
pension -en -er pengar som betalas ut till den som slutat jobba, ofta efter 65 års ålder, baserad på den lönen eller inkomsten man har haft genom hela livet
policy -n -er grundprinciper och program, riktlinjer
policyramverk -et pl.- en samling policies, riktlinjer, som styr, som sätter ramarna, gränserna för vad som ska göras
pollinera transportera pollen som sedan befruktar blommande växter
preventivmedel -et pl.- något som används för att inte bli gravid
privatliv -et pl.0 det man gör privat, hemma eller på fritiden när man inte jobbar
privatperson -en -er när en person representerar sig själv och inte ett företag, organisation, o.s.v.
producent -en -er person eller företag som tillverkar något
producera tillverka varor, ofta i stora mängder, för att sälja dem
produkt -en -er resultatet av produktionen, alltså det människan har tillverkat. Det kan också vara en tjänst.
produktion -en -er tillverkning av varor eller tjänster, ofta i stora mängder, för att sälja dem
produktivitet -en -er hur effektiv något är, t.ex. produktion
psykisk som har med psyket, känslorna, att göra
pålitlig som man kan lita på, stabil
påverka ha en effekt på något, förändra något. Påverkan kan vara både positiv eller negativ

R

ramkonvention -en -er en konvention är en bindande överenskommelse med principer och regler som ska följas. En ramkonvention kan innehålla flera olika överenskommelser och fungerar som övergripande dokument för att organisera

arbetet med de olika överenskommelser.

ramp -en -er ett lutande föremål, ett hjälpmedel, som man kan placera t.ex vid en trappa för att en person med rullstol ska kunna åka upp eller ned

ramverk -et pl.- en samling regler, principer, dokument som styr, som sätter ramarna, gränserna för vad som ska göras

rasistisk att ha negativa fördomar eller ogilla personer med annan etnicitet än sin egen

redovisa visa upp, rapportera något, från början till slut, ofta till en chef, lärare, osv.

relativ i jämförelse med något annat

representation -en -er det att representera en grupp, ett land för att dela deras åsikter

restprodukt -en -er något som har använts färdigt, blir över

resurs -en -er något man kan använda eller sälja, t.ex. pengar eller mark

riktlinje -en -er regler, principer, bestämmelser som beskriver vad som ska göras och hur

rimlig passande, realistisk, så det borde vara, något de flesta kan acceptera

rusta upp förbättra den materiella standarden

rådgivning -en -ar ge råd, hjälpa med kunskap och information

råvara -n -or något som finns i naturen och används direkt eller för att producera något annat, t.ex. mat som frukt och grönsaker eller material som trä

rättighet -en -er något man har rätt till att få eller göra, t.ex. något som står i lagen

rättssystem -et pl.- system som tar fram lagar och regler samt kontrollerar att de följs

rättvisa -n -or när personer eller länder behandlas lika

S

samhälle -t -n större grupp människor som lever tillsammans på ett organiserat sätt, till exempel i ett land

samhällsstruktur -en -er hur ett land och dess befolkning är organiserade, maktstruktur

sammanhang -et -pl.- en situation eller plats där något händer eller finns

sanitet -en pl.0 att ha tillgång till toa och kunna tvätta händerna

satsa investera pengar eller hårt arbete för att främja, utveckla något

sexuell/a läggning -en -ar vilka personer man blir attraherad och kär i; det motsatta könet, sitt eget kön eller båda

sexuella trakasserier alltid pl. när någon utför en sexuell handling eller säger något sexuellt mot någons vilja, t.ex. tafsas eller skicka meddelanden med sexuella bilder

sjukvård -en pl.0 vård av sjuka personer, ordnad av samhället

själv mord -et -pl.- ta sitt liv, skada sig själv med flit, vilja, så att man dör

skada förstöra, göra illa så att det inte fungerar längre som det ska

skadestånd -et pl.- en summa pengar som ska betalas ut till en person som blivit illa behandlad, t.ex. diskriminerad

skadlig som förstör, som skadar

skatt -en -er pengar som medborgarna ger till staten för tjänster som sjukvård och skola

skogsbruk -et pl.- odla träd, till exempel för att få trä

skuld -en -er pengar som man har lånat och behöver betala tillbaka

skydda hindra eller stoppa att något dåligt eller farligt händer

skyldighet -en -er något man måste göra, t.ex något som står i lagen

skäl -et pl.- anledning, orsak, förklaring till något.

skörd -en -ar resultat av odling, t.ex. frukt och grönsaker

skötsel -n pl.- behandling, åtgärder för att ta hand om något

skövla förstöra något helt och hållet

slumområde -t -n misskött bostadsområde med stora sociala problem

släppa ut låta något komma ut

slösa använda på ett ineffektivt sätt, använda för mycket av något

slösaktig på ett ineffektivt sätt, ett sätt som slösar, använder för mycket av något

smitta överföra, ge en sjukdom till någon

soptipp -en -ar plats där man samlar stora mängder sopor, utan att hantera dem

sortera dela upp, gruppera saker i olika kategorier

stabil säker, trygg, utan problem

stat -en -er land, nation

steg -et pl.- ett delmål, i en riktning mot ett mål

sträng bestämd, nogrann, som ställer hårda krav

stämningsansökan -en -ar ett särskilt dokument som någon, t.ex en åklagare, myndighet eller privatperson lämnar till domstol för att de ska bestämma om t.ex. skadestånd ska betalas

störning -en -ar något som stör, som gör att det inte blir som det är tänkt

subvention -en -er ekonomisk hjälp, ofta från staten

syn -en -er ett sätt att se på, att uppfatta något

sysselsättning -en -ar något man gör, arbete

säker att lita på, som inte har med sig några risker

sötvatten -et pl.- vatten som finns på land, till exempel sjöar

T

ta sitt liv begå självmord, skada sig själv med flit, vilja, så att man dör

ta upp absorbera, sugga upp

talesman -en -män en person som för talan, alltså representerar och talar för en grupp, t.ex. en talesman i ett parti

teknisk som har med teknik att göra. Om en person: vara duktig på teknik, elektronik och liknande

teknologi -n -er kunskap om teknik och tekniska apparater

terrorism -en pl.0 organiserade våldsamma aktiviteter för att skapa rädsla i ett samhälle

textilier alltid pl. är produkter som är gjorda med textil, alltså garn och tråd som vävs ihop till tyger. Textil är alltså själva tyget medan textilier är till exempel kläder som är

gjorda med tyget.

tillfredsställa uppfylla, göra nöjd

tillgång till att få möjligheten att använda

tillgänglig som når många, som man har tillgång till

tillit -en pl.0 förtroende, att lita på

tillverkning -en -ar att producera, skapa saker, ofta i stora mängder

tillväxt -en -er ökning av av något, t.ex. ett lands ekonomi

tillåta ge någon lov, samtycke, tillstånd att göra något

tjuvjakt -en -er olaglig jakt, när djur dödas på ett olagligt sätt

tjäna att få pengar för att t.ex jobba

tjänst -en -er arbete som man kan köpa och sälja

tortyr -en pl.0 göra någon illa, t.ex. för att få information

transparent genomskinlig, som inte döljer något

tredjepartsmärkning -en -ar en märkning som ges ut av en oberoende organisation, till exempel miljömärkning

trygg i säkerhet, fri från oro eller hot

tuff orädd, cool, häftig om t.ex. en person; hård eller mycket svår om en uppgift

tvinga se till att någon måste göra något den inte vill

tvång -et pl.0 när våld eller makt används för att få någon att göra något

tålig robust, som klarar mycket utan att ta skada

U

undersökning -en -ar en analys, en studie av något

undvika se till att något inte händer, låta bli att göra något

upcycling lånat från engelskan användning av gamla saker på nya sätt

uppleva vara med om, ha en känsla av hur något är

uppmuntra försöka ge någon lust att göra något, påverka någon att göra en viss aktivitet.

uppmärksamma märka, observera, försöka förstå något

urbanisering -en -ar när städer skapas på grund av att många människor flyttar från landet

ursprung -et pl.- var man kommer ifrån, där man är född

ursprungsbefolkning -en -ar människor som kommer från en viss plats

utnyttja använda något så att man tjänar på det, ibland negativt för andra

utrota göra slut på en hel grupp djur och växter så att de inte kan finnas längre på den platsen

uträtta sina behov kissa och bajsa

utsatt som är i en osäker eller problematisk situation, som inte är skyddad

utsläpp -et pl.- ämne som släpps ut, till exempel skadliga gaser från bilar eller fabriker.

utvecklingsland -et -länder land med låg välfärd, d.v.s. mycket fattigdom, dålig ekonomi, brist på utbildning och sjukvård, o.s.v.

V

vara -n -or produkt, sak som man kan köpa och sälja

verksamhet -en -er en aktivitet, arbete eller ett företag

villkor -et pl.0 krav på något man ska göra, eller har rätt att få, till exempel rättigheter i arbetet

vinstintresse -t -n som drivs av att tjäna pengar på en aktivitet eller en produkt.

våtmark -en -er typ av natur med mycket vatten i marken, utan att det är en sjö

välbefinnande -t pl.0 känsla av att må bra

välfärd -en -er ett bra, tryggt liv med det man behöver, t.ex. mat, utbildning, sjukvård och bostad

värde -t -n nytta, pris, hur viktigt något är värt

värdering -en -ar åsikt, synsätt, moraliska principer

växthus -et pl.- ett genomskinligt hus som används för att odla växter i. Solljuset och värmen kontrolleras för att odla så effektivt det går.

växthusgas -en -er gas som värmer atmosfären och bidrar till klimatförändringarna

Y

yrkeskunskap -et -er praktiskt kunskap av ett yrke

yrkesutbildning -en -ar en utbildning som lär ut ett yrke, med mycket praktisk kunskap

Å

åkermark -en -er mark som används för att odla växter, som vete och majs

åsikt -en -er något man tycker

återanvända använda om och om igen

återbruk -et pl.0 använda något istället för att slänga det, till exempel återanvända begagnade dörrar och fönster när man bygger ett nytt hus

återställa ställa tillbaka till hur det var från början

återvinna skapa ny produkt eller energi av en gammal produkt eller avfall

åtgärd -en -er handling, lösning för att något ska bli bättre

Ä

ägande -t -n att äga något, att ha något som är sitt

äldreomsorg -en -er den hjälp och stöd äldre personer får av samhället, t.ex. hemtjänst eller äldreboende

ändlig något som kan ta slut, inte växer upp igen

ärva att få, att ta över, någonting (t.ex. pengar, mark) ofta från en släkting, när de dör

äventyra riskera att förlora något

Ö

överfiske -t pl.- när man tar för många fiskar och det skadar fiskpopulationen

övergrepp -et pl.- våld eller olaglig handling mot en person för att kränka den

övergödning -en pl.0 när det finns för mycket näring i sjöar eller hav, på grund av användningen av gödsel i jordbruket.

översvämning -en -ar när vattnet, i t.ex. en sjö eller vattendrag, ökar så att det rinner över, ofta efter mycket regn